

Jobbágy Zoltán,¹ Jobbágy Szabolcs,² Taksás Balázs,³
Venekei József⁴

Egyes országok tisztképzése nemzetközi összehasonlításban

Officer Education of Certain Countries in International Comparison

Absztrakt

Az új évezred elejére az egész életen át tartó tanulás az élet minden területén alapfogalomként vált. A globalizációval járó kiélezett verseny eredményeként az egyén tudásának, készségeinek és kompetenciájának fejlesztése és elismerése kulcsfontosságúvá vált nemcsak a különböző szervezetek és intézmények versenyképessége, de a társadalmak foglalkoztatottsága és kohéziója szempontjából is. A globalizáció egyik hozadékaként bevett gyakorlattá vált, hogy tanulmányi okok vagy munkavégzés céljából az emberek eltérő országokban próbálnak boldogulni. Az egész életen át tartó tanulás szükségessége alól nem kivétel a tiszt hivatás és az annak alapját jelentő tisztképzés sem, amely a nemzeti sajátosságok meghagyása mellett komoly nemzetközi egységesítési és összehasonlítási folyamaton ment keresztül az utóbbi évtizedekben.

Kulcsszavak: tisztképzés, keretrendszer, ágazati, alapképzés, törzstiszt

¹ Egyetemi docens, tanszékvezető, Nemzeti Közszerológálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar Hadászati Tanszék, e-mail: Jobbagy.Zoltan@uni-nke.hu

² Egyetemi docens, Nemzeti Közszerológálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar Híradó Tanszék, e-mail: Jobbagy.Szabolcs@uni-nke.hu

³ Egyetemi docens, Nemzeti Közszerológálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar Hadtáp, Pénzügyi és Katonai Közlekedési Tanszék, e-mail: Taksas.Balazs@uni-nke.hu

⁴ Egyetemi docens, tanszékvezető, Nemzeti Közszerológálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar Műveleti Logisztikai Tanszék, e-mail: Venekei.Jozsef@uni-nke.hu

Abstract

At the beginning of the millenium life-long learning turned to be a fundamental issue in all aspects of life. Due to the increasing competition, the development and acknowledgement of individual knowledge, capability and competency became key to the competitiveness not only of organizations and institutions, but also for the employment and cohesion of societies. As a result of globalisation, it has become common practice for people to try to get by in different countries for study or work. The need for lifelong learning is no exception to the officer's profession and the officer training, which, while retaining national specificities, requires considerable international needs and comparison in recent decades.

Keywords: officer education, framework, sectoral, undergraduate education, staff officer

Képzési keretek

Az egész életen át tartó tanulás mint tendencia egyre nyilvánvalóbbá teszi annak szükségességét, hogy a fegyveres erők vonatkozásában a különböző országokban megszerezhető tiszti képesítések összehasonlíthatóvá, értelmezhetővé és elfogadhatóvá váljanak. A NATO a Védelmi Oktatásfejlesztési Program keretében a partnerországok számára 2011-ben kiadta a hivatásos tisztképzés általános referencia-tananyagát.⁵ A több mint tíz ország oktatási szakértői által összeállított kiadványnak nem rendeltetése, hogy a tisztképzéssel kapcsolatban egyfajta átfogó, kötelező érvényű dokumentumként szolgáljon. Jelentősége inkább abban áll, hogy hivatkozási vagy kiinduló anyagként az egyének és a szervezetek számára egyfajta nyugati típusú megközelítésben lehetővé tegye a hivatásos tisztek képzésének ki- vagy átalakítását. A hivatásos tisztképzés általános referencia-tananyaga nem a tananyag közvetlen átvétele céljából született meg, hanem annak a partnerország szükségleteihez és szándékaihoz való hozzáigazítási keretét vázolja fel. A még mindig érvényben lévő kiadvány előmozdította a tisztképzéssel kapcsolatos párbeszédet a partnerországokon belül, valamint a NATO és a partnerországok között.⁶ A globalizáció, a társadalmi mobilitás, valamint az egész életen át tartó tanulás jelentőségét az Európai Unió is felismerte. Az Európai Képesítési Keretrendszer (EKKR) 2008-as kidolgozásával a képesítések egy olyan közös viszonyítási keretrendszerét hozták létre, amelynek alapját az emelkedő jártassági szinteket képviselő tanulási eredmények képezik.⁷ Az EKKR-ről szóló ajánlást 2017-ben átdolgozták, hogy jobban tükrözze napjaink valóságát és megfeleljen a jövő kihívásainak. Az EKKR közös viszonyítási keretrendszerként és megfeleltetési eszközként szolgál a különböző képesítési keretrendszerek és szintjeik között a közoktatásban, a felsőoktatásban, illetve a szakoktatásban és a szakképzésben. Rendeltetése, hogy az egyes országokban megszerzett képesítésekről átlátható kép alakuljon ki, és azokat könnyebben össze lehessen egymással vetni. Az EKKR elősegíti a tanulók és munkavállalók határokon átívelő mobilitását, valamint az Európán belüli

⁵ *Generic Officer Professional Military Education Reference Curriculum 2011.*

⁶ *Defence Education Enhancement Programme (DEEP), Reference Curricula and Guidance Documents.*

⁷ Lásd: www.nefmi.gov.hu/europai-unio-oktatas/europai-kepesitesi/europai-kepesitesi

pályaválasztást és továbbtanulást. Az EKKR nyolc szintből áll és négy kompetencia, úgymint a tudás, a képesség, az autonómia, valamint a felelősségvállalás szempontjából határozza meg a tanulási eredményeket. A nemzeti képesítési keretrendszerek egyes szintjeit közös kritériumok mentén felelteti meg az EKKR-szinteknek, így válnak a különböző országokban megszerezhető képesítések szintjei összevethetővé az EKKR által biztosított viszonyítási rendszeren belül.⁸ Minden megfeleltetési és egységesítési szándék ellenére a tisztképzés, azon belül is a tiszt alapképzés nemzeti ügy, mivel nagymértékben befolyásolják egy adott ország haderejének sajátosságai, a tisztképzés történelmileg kialakult intézményi keretei, a rendszerben lévő haditechnika különböző paraméterei, valamint a vonatkozó harcászati és egyéb szintű szabályozók. A nemzeti tisztképzések terén meglévő változatosságot egy 2010-ben, majd 2011-ben kiadott leltározási jelentés, valamint egy 2016-ban kiadott katonai együttműködési jelentés is részletezi.⁹

Az EKKR egyértelműsíti, hogy a nemzeti honvédtisztképzés rendszere alapvetően a 6. szinten jelenik meg, amely a felsőoktatási alapképzésnek (BA/BSc) felel meg. Ehhez kapcsolódik szervesen a 7. szint, amely tartalmazza egyrészt a felsőoktatási mesterképzést (MA/MSc), másrészt a korábbi vezérkari képzést kiváltó katonai felső vezető szakirányú továbbképzést. A 8. szinten található doktori fokozat (PhD/DLA) nem képezi a tisztképzés részét, de számos módon kapcsolódik hozzá.¹⁰ Az EKKR-t alapul véve az Európai Biztonsági és Védelmi Kollégium 2021-ben kiadta a katonatiszti hivatás ágazati képesítési keretrendszerét, amely a tagállamok haderőinek együttműködési képességét erősítendő, a fent említett négy kompetenciát alapul véve biztosít a képzés és a kiképzés terén egyfajta összehasonlítási alapot, valamint lehetővé teszi egy közös biztonsági és védelmi kultúra hosszú távú kialakítását. Ennek megfelelően a katonatiszti hivatás ágazati képesítési keretrendszere tartalmaz egy úgynevezett kompetenciaprofilit, egy ehhez kapcsolódó tanulási profilt, valamint egy katonai képesítési adatbázist. A keretrendszer lehetővé teszi különböző összehasonlítások elvégzését, egyes területeken a harmonizáció végrehajtását, közös képzési programok kidolgozását, a nemzeti képzések nemzetközi kontextusba helyezését, tisztjelöltek cseréjét, a katonai képzések és kiképzések minőségbiztosítását, valamint az oktatók és kiképzők mobilitásának erősítését. A katonatiszti hivatás ágazati képesítési keretrendszere összességében növeli az átláthatóságot és emelheti a képzések minőségét.¹¹ Az EKKR szorosan kapcsolódik az Erasmus+ programhoz, amelynek egyik fő célkitűzése az oktatás területén az Európai Oktatási Térség megvalósítása 2025-re. Az 1987-ben alapított Erasmus-program célja a kezdetektől fogva az volt, hogy segítse a résztvevőket a világ megismerésében, a tanulásban és a tapasztalatszerzésben, valamint az aktív társadalmi szerepvállalásban. A programon keresztül az Európai Unió támogatja az oktatást, a képzést, az ifjúságügyet és a sportot, amelyre pályázatot intézmények nyújthatnak be, az egyéni részvétel ezeken keresztül valósulhat meg. A program szolgált alapul az Európai Unió Tanácsának 2008-ban ahhoz,

⁸ Lásd: www.magyarkepeses.hu/kepeses_i_keretrendszerek/ekkr

⁹ PAILE 2010; PAILE 2011; PAILE-CALVO 2016.

¹⁰ Lásd: www.magyarkepeses.hu/kepeses_i_keretrendszerek/besorolas

¹¹ *Sectoral Qualifications Framework for the Military Officer Profession SQF-MILOF Volume 1. 2021; Sectoral Qualifications Framework for the Military Officer Profession SQF-MILOF Volume 2. 2021.*

hogy a tisztjelöltek képzése (felsőoktatási képzés, alapkiképzés, valamint szakmai felkészítés) nemzetközi szempontból összevethető, oktatási szempontból pedig „cse-reszabatos” legyen.¹² A következő nemzetközi összehasonlítás a nyilvánosan elérhető információ függvényében és az EKRR által biztosított egységes szempontrendszer, alapvetően a 6. és a 7. szinteket alapul véve vizsgálja egyes országok tisztképzését. A zömében a szárazföldi haderőnem tisztképzési rendszereire fókuszáló nemzetközi összehasonlításban a nevezett országok tisztképzési rendszere a magyar tisztképzés számára egyaránt szolgálhat egyfajta *viszonyítási*, valamint *összehasonlítási* alapként.

Németország

A tisztképzés német rendszerében a polgári végzettséget adó akkreditált képzés és a katonai szakmai felkészítés ugyan integrált, de a vonatkozó szervezetek elkülönülnek. Egy 2017–2019 között zajló felülvizsgálat eredményeként a tisztképzés rendszere megváltozott. A tiszt pályát választók számára alapvető követelmény a sikeres érettségi vizsga megléte, a fizikai, valamint a pszichológiai alkalmasság. A bevonulást követően az alapkiképzés (3 hónap) és a szakkiképzés (3 hónap) a Bundeswehr különböző fegyvernemeinek 34 kiképző századánál történik. A leendő hallgatók az egyetemi tanulmányok megkezdése előtt egy alkalmassági vizsgával záródó 15 hetes zászlósi¹³ tanfolyamon vesznek részt, amelyet egy STANAG 3332 szintet megcélzó nyelvképzés (3 hónap) követ. Ezután a tisztjelöltek a Bundeswehr hamburgi vagy müncheni egyetemén egy trimeszterekből álló és alapvetően polgári végzettséget igazoló, mesterdiplomát adó képzésen vesznek részt (48 hónap). Az egyetemek vezetői professzori címmel rendelkező civil egyetemi tanárok, lényegében rektoroknak megfelelő elnökök. A tisztképzés a dandártábornoki rendfokozattal rendelkező parancsnokok által vezetett haderőnemi tiszti iskolákon történik (4 hónap). A szárazföldi haderőnem tiszti iskolája Drezdában, a légierő tiszti iskolája Fürstenfeldbruckban, míg a haditengerészet tiszti iskolája Flensburgban található.¹⁴ A képzést a fegyvernemi iskolákban végrehajtott szakaszparancsnoki tanfolyam zárja le (12 hónap). Ebben a nagyon hosszú, mintegy 79 hónapig tartó és többszereplős rendszerben a Bundeswehr egyetemei csak a bolognai folyamatnak megfelelő akkreditált, civil diplomát adó mesterképzésért felelnek. A katonai szakmai felkészítés a Bundeswehr különböző kiképzést folytató katonai szervezeteiben (kiképző századok, kiképző központok, tiszti iskolák) folyik, részben az egyetemi tanulmányok előtt, részben utána. A német rendszerben a tiszti hivatásra való felkészítés során 2006-tól 2020-ig a tisztjelöltek egy hallgatói zászlóalj keretében végrehajtott tisztjelölti tanfolyamot végeztek, azonban a mesterséges katonai környezet, a csapatoktól eltérő katonai szocializáció, valamint egyéb problémák miatt a hallgatói zászlóaljakat megszüntették, a tisztjelöltek a vonatkozó tanfolyamot csapatoknál hajtják végre. A német tisztképzéssel kapcsolatban fontos megjegyezni, hogy a német tisztek jelentős része a haderőnemek sajátosságainak figyelembevételével

¹² Az Erasmus+ programról. Lásd: <https://erasmusplusz.hu/>

¹³ Fahnenjunker.

¹⁴ Offizierschule des Heeres, Offizierschule der Luftwaffe, Marineschule Mürwik. *WIR ENTWICKELN–Bundeswehr Karriere*. Lásd: www.bundeswehrkarriere.de/sites/default/files/2022-06/broschuere-offiziere-data.pdf

13–17 év után kiválik a rendszerből, és viszonylag kevesen szolgálnak utána hivatásos tisztként tovább.¹⁵ A hivatásos tisztek zömét beiskolázzák a vezérkari képzésre is, amely lényegében a legmagasabb katonai beosztások ellátására készít fel. A hagyományos értelemben vett törzstiszti képzés helyszíne a hivatásos állomány századosi vagy őrnagyi rendfokozattal rendelkező tagjai számára a Bundeswehr Hamburgi Vezetési Akadémiája, amely nem akkreditált intézményként a bolognai folyamat részét nem képező kétéves képzés keretében ad magasabb katonai végzettséget.¹⁶ Az akadémiát rotációs alapon a különböző haderőnemekhez tartozó vezérőrnagyi rendfokozatot viselő parancsnok vezeti. Tekintettel az akadémiára beiskolázott tisztek megváltozott igényeire, a képzésre hallgatókat küldő országok egyértelmű elvárásaira, a hallgatóknak lehetőségük van néhány éve arra, hogy a vezérkari képzés mellett szakirányú továbbképzés keretében a Bundeswehr hamburgi egyetemén is tanulmányokat folytatva a vezérkari képzés befejezésekor Katonai Vezetés és Nemzetközi Biztonság oklevelet vehessenek át.¹⁷

Nagy-Britannia

A brit haderő tisztképzésében, amely a tisztjelölti kiképzéssel kezdődik, központi elemként jelenik meg és meghatározó az élethosszig tartó tanulás. A tisztképzés célja a rendfokozati előmenetellel összhangban az egyre nagyobbá váló katonai szervezetek parancsnoki utánpótlásának biztosítása. A Sandhursti Királyi Katonai Akadémia a szárazföldi haderőnemnél szolgálatot vállalni akaró tisztek képzésének első állomása. Haderőnemi megfelelői a légierőnél a Royal Air Force College Cranwellben, illetve haditengerészet vonatkozásában a Britannia Royal Naval College Dartmouthban. Az intézményt az akadémia parancsnoka vezeti, rendfokozata általában vezérőrnagyi. A felvételi eljárás mind az állandó, mind a tartalékos, mind pedig a speciális szakmai felkészítésre jelentkezők vonatkozásában egy időben, azonos csoportokban, azonos követelmények szerint történik. A belépők több mint 80%-a rendelkezik egyetemi végzettséggel, bár a felvételhez nem szükséges diploma. A katonai képzés gyalogos tiszti felkészítést foglal magában függetlenül attól, hogy a jelentkező melyik fegyvernemnél, ezrednél vagy hadosztálynál fog szolgálatot teljesíteni. A képzés maga három 14 hetes időszakból áll és összesen 44 hétig tart. Minden időszak katonai gyakorlattal végződik, és az egyes képzési időszakok között a tisztjelöltek 2-3 hét szabadságot kapnak. Ezt követően, az alapvető katonai vezetési ismeretek elsajátítása után iskolázzák be őket a választott fegyvernem sajátos, tanfolyamrendszerű képzéseire. Minden képzés akkreditált, amelyet nemzeti és nemzetközi szinten is elismernek. A haderőhöz csatlakozó tisztek ezen túlmenően később felsőoktatási képesítést szerezhetnek, amelyet a hadsereg fizet. A Readingi Egyetemen és a Henley Üzleti

¹⁵ *Offizierin / Offizier (m/w/d) mit Studium in der Laufbahn der Offizierinnen und Offiziere*. Lásd: www.bundeswehrkarriere.de/offizierin-offizier-m-w-d-mit-studium-71

¹⁶ *Führungsakademie der Bundeswehr*. Lásd: www.bundeswehr.de/de/organisation/weitere-bmvg-dienststellen/fuehrungsakademie-der-bundeswehr

¹⁷ *Masterstudiengang Militärische Führung und Internationale Sicherheit (MFIS)*. Lásd: <https://gids-hamburg.de/masterstudiengang-militaerische-fuehrung-und-internationale-sicherheit-mfis/>

Iskolával¹⁸ együttműködve az akadémia Vezetés, Biztonság és Hadviselés Tanulmányok Karához¹⁹ tartozó tanszékek által oktatott elméleti kurzusok a vezetési és stratégiai tanulmányok alap- és posztgraduális diplomáinak harmadát alkotják.²⁰ A hagyományos értelemben vett törzstiszti képzés az Egyesült Királyság Védelmi Akadémiáján²¹ folyik. Az intézmény vezetője az akadémia főigazgatója, aki általában vezérezredesi, hadse-regtábornoki vagy ennek megfelelő légierős, illetve haditengerészeti rendfokozatot visel. Az akadémia olyan felsőoktatási intézmény, amely biztosítja a továbbtanulást a brit fegyveres erők tagjai, a kormányzati szerveknél dolgozó, illetve más nemzetek által oda beiskolázott katonái és szolgálati személyei számára. A képzések többsége posztgraduális rendszerben történik, az oktatás mind jelenléti, mind pedig digitális formában is működik. Több kurzusuk is akkreditált az Egyesült Királyság felsőoktatási rendszerében, így polgári képesítések odaítélésére is jogosult. Az akadémia létrehozása a korábban különböző intézmények által nyújtott oktatást és képzést egyetlen szervezeti és költségvetési szerkezetbe tömörítette, amelynek célja a hatékonyság javítása, a párhuzamos ráfordítások csökkentése és a védelmi követelményekhez való igazítása. A képzésekre való beiratkozás a rendfokozati előmenetel, a csapatok parancsnokainak támogatása, illetve az úgynevezett Előléptetési Bizottság javaslata alapján évente egy alkalommal történik, összhangban a jelöltek őrnagyi, illetve alezredesi rendfokozathoz kötött beosztásokba való tervezésével.²² Az akadémia jelenleg kilenc karon, intézetben és iskolában folytat akkreditált képzést, amelyeknek egy része a polgári életben is használható. Ez alól természetesen kivételt képeznek a rövid idejű tanfolyamok, illetve a tanfolyamrendszerű képzések.

Franciaország

A francia felsőoktatási rendszerben szerezhető diplomák értékét a francia állam garantálja,²³ azonban a katonai felsőoktatást folytató intézmények a Fegyveres Erők Minisztériumának²⁴ alárendeltségébe tartoznak. Az iskolák tagjai az Elitiskolák Konferenciájának,²⁵ valamint a mérnöki diplomát adó iskolák közé tartoznak.²⁶ A katonai felsőoktatást a vezérkar főnöke alárendeltségében létrehozott Katonai Felsőoktatási Igazgatóság²⁷ irányítja és felügyeli.²⁸ Az alapképzés a haderőnemenként szervezett katonai főiskolákon folyik, ahol a különböző haderőnemek tisztjelöltjei folytatják a tanulmányaikat. Néhány katonai iskolát polgári iskolák támogatnak, amelyek a tisztjelöltek műszaki képzésének egy részét biztosítják. A bekerülés feltétele minden esetben

¹⁸ Henley Business School.

¹⁹ Faculty for the study of Leadership, Security, and Warfare.

²⁰ Royal Military Academy Sandhurst. Lásd: www.army.mod.uk/who-we-are/our-schools-and-colleges/rma-sandhurst/

²¹ Defence Academy of the United Kingdom. Lásd: www.da.mod.uk/

²² Officer Career Development Handbook, Ministry of Defence UK 2020.: 79.

²³ Higher Education System in France. Lásd: <https://asem-education.org/compendiums/181-france/>

²⁴ Le Ministère des armées.

²⁵ La Conférence des grandes écoles.

²⁶ Le Ministère des armées – Les Écoles et les formations. Lásd: www.defense.gouv.fr/nous-rejoindre/ecoles-formations

²⁷ La Direction de l'enseignement militaire supérieur (DEMS).

²⁸ Le Ministère des armées – La Direction de l'enseignement militaire supérieur (DEMS). Lásd: www.defense.gouv.fr/dems/qui-sommes-nous/presentation-dems

az érettségi vizsga megléte, amely alapján a jelentkezők irányultságuk és képességeik függvényében kiválaszthatják a megfelelő felsőoktatási képzést. A képzési idő minden esetben négy év, a kimenetel hadnagyi rendfokozat és BSc/BA értékű főiskolai oklevél. Az intézmények képzése gyakorlatilag megegyezik a magyar fegyvernemi tisztképzés rendszerével. Az egyetlen lényeges különbség, hogy a franciák nem integrálták egy egyetem alárendeltségébe az iskolákat, hanem mindegyik önálló intézményként, sok esetben több száz éves hagyományt ápolva képezi a tiszteket.²⁹ A törzstiszti képzés a 2011-ben alapított párizsi Vezérkari Iskolán³⁰ folyik. Az intézmény küldetése a jövő döntéshozóinak képzése. A képzés ennek megfelelően multidiszciplináris, időtartama egy év, amelyet vizsga zár le.³¹ A vezérkari képzés a Magasabb Katonai Tanulmányok Központjában³² folyik. Az 1911-ben alapított intézmény politikai, katonai és hadászati képzést biztosít, amely a művelési területeket, a jövőre való felkészülést, a fegyveres erők irányítását és szervezését, valamint a védelmi és biztonsági kérdések tárcaközi és nemzetközi vonatkozásait érinti. Nagy hangsúlyt fektetnek a hadászati gondolkodás kialakítására, mivel az intézmény készíti fel a hallgatókat a legmagasabb szintű felelősség gyakorlására. Az előadások mellett a hallgatók két- és többoldalú csereprogramokban vesznek részt. Tanulmányi cél, hogy erősítsék a főbb biztonsági kérdések megértését, a hallgatók elmélyítsék ismereteiket az erők szerepvállalásának folyamatáról, valamint jobban megértsék a főbb nemzetközi szervezetek működését.³³ A katonai felsőoktatáshoz tartozik a Katonai Iskola Dokumentációs Központ³⁴ is, amely a kutató- és tudományos munka támogatása céljából egyfajta irat- és levéltári tevékenységet lát el.³⁵ A tisztképzéshez köthetők azon felsőoktatási intézmények is, amelyek leginkább a Fegyverzeti Főigazgatóság³⁶ számára képeznek főtiszteket. Ezen iskolák alapvetően polgáriak, csak egyes szakokon és elsősorban szakmai továbbképzések céljából fogadják a katonai műszaki szakokon végzett tiszteket.³⁷ A katonai felsőoktatás irányítása és felügyelete mellett a Katonai Felsőoktatási Igazgatóság képzést folytató szervként is működik. Az igazgatóság egyik fő feladata, hogy felkészítse a fegyveres erők és az alakulatok vezető tisztjeit arra, hogy személyzeti, parancsnoki és irányítási feladatokat lássanak el közös vagy szövetséges törzsekben, tárcaközi szervekben, vagy bármely más olyan beosztásban, ahol a biztonság- és védelempolitika kidolgozása és végrehajtása történik. Az igazgatóság feladata még, hogy javaslatot tegyen a fegyveres erők vezérkari főnökének a katonai felsőoktatási politika irányvonalára és az oktatás megvalósítására. Mindezekon túlmenően felelős az oktatási projektek összhangjának biztosításáért, a nemzetközi partnerségi kapcsolatok kialakításáért, valamint a külföldi delegációk fogadásáért. Az igazgatóságot egy tábornok vezeti, aki

²⁹ *Le Ministère des armées – Les Écoles et les formations.* Lásd: www.defense.gouv.fr/nous-rejoindre/ecoles-formations

³⁰ L'École de guerre (EDG), à Paris.

³¹ *Le Ministère des armées – L'École de guerre (EDG).* Lásd: www.defense.gouv.fr/dems/ecole-guerre/presentation-lecole-guerre

³² Le Centre des hautes études militaires (CHEM).

³³ *Le Ministère des armées – Le Centre des hautes études militaires (CHEM).* Lásd: www.defense.gouv.fr/dems/centre-hautes-etudes-militaires/presentation-du-centre-hautes-etudes-militaires

³⁴ Le Centre de documentation de l'école militaire (CDEM).

³⁵ *Le Ministère des armées – Le Centre de documentation de l'école militaire (CDEM).* Lásd: www.defense.gouv.fr/dems/centre-documentation-lecole-militaire/presentation-informations-pratiques

³⁶ La Direction générale de l'armement (DGA).

³⁷ *Le Ministère des armées – Les Écoles et les formations.* Lásd: www.defense.gouv.fr/nous-rejoindre/ecoles-formations

egyben a Nemzetvédelmi Felsőfokú Tanulmányok Intézetének³⁸ az igazgatója. Három intézmény felett rendelkezik hatáskörrel, úgymint a Katonai Felsőfokú Tanulmányok Központja, a Vezérkari Iskola és a már említett dokumentációs központ.³⁹

Törökország

A tisztképzés központja az 1834 óta Ankarában működő, eredetileg a hadviselés művészetének és tudományának oktatására létrehozott Török Katonai Akadémia, amely a török felsőoktatási rendszer szerves részét képezi. Hallgatói között Mustafa Kemal Atatürk mellett megtalálható a modern Törökország öt elnöke, három miniszterelnöke, valamint több jeles személyiség is. Az akadémia olyan katonai intézmény, amelynek küldetése a jövő vezetőinek képzése, kiképzése, valamint a vonatkozó szellemi és fizikai képességek fejlesztése annak érdekében, hogy képesek legyenek a rájuk bízott aleggységeket összetett és nehéz körülmények között vezetni. Az akadémiára való bejutás feltétele az érettségi vizsga megléte, valamint a fizikai és pszichológiai alkalmasság. A tisztjelöltek számára négyéves alapképzés keretében teszi lehetővé különböző szakképzettségek megszerzését. A tanévek között, a nyári szünetekben a tisztjelöltek hathetes szakmai gyakorlaton vesznek részt, amelynek keretében számukra harcászati foglalkozásokat és lövészetet tartanak Izmir mellett. Szerveznek nekik még történelmi és kulturális kirándulásokat különböző csataterekre és különböző városokba. A tisztjelölteknek lehetőségük van számítástechnikai, villamosmérnöki, polgári és ipari rendszerek, földrajzi/topográfiai, gépészmérnöki, közgazdasági, nemzetközi kapcsolatok, valamint szociológiai végzettség megszerzésére. A képzés három alrendszerből épül fel, úgymint alapozó képzés, egyetemi alapképzés, valamint interdiszciplináris tanulmányok. Az alapozó képzés rendeltetése, hogy a tisztjelöltek az egyetemi tanulmányokhoz szükséges intellektuális alapokat megszerezzék. Ide tartoznak többek között a szociológiai ismeretek, az alapozó és alkalmazott tudományok, a katonai készségek, a mérnöki ismeretek, valamint az idegen nyelv (angol, arab, perzsa, francia és orosz). Egyetemi alapképzés keretében a tisztjelöltek alapvetően társadalomtudományi és mérnöki tantárgyakat tanulnak. Az interdiszciplináris képzés pedig lehetővé teszi számukra, hogy érdeklődésüknek megfelelően jobban elmélyedjenek az alapozó képzés, valamint az egyetemi alapképzés keretében oktatott tantárgyakban. Az első év is ezt a célt szolgálja, mivel a tisztjelölteknek lehetőségük van három területen előadásokat hallgatni. Az első terület a mérnöki tantárgyak, a második a társadalomtudományi tantárgyak, míg a harmadik az idegen nyelvek elsajátítását teszi lehetővé. A tisztjelöltek hetente mintegy 30 órányi előadást hallgatnak, amely a képzés teljes ideje alatt nagyjából 3000 órát jelent.⁴⁰ A hagyományos értelemben vett törzstiszti képzés a 2016-ban létrehozott és a korábbi haderőnemi hadiakadémiák szerepét átvevő isztambuli Nemzeti Védelmi Egyetemen folyik. Az egyetem küldetése, hogy

³⁸ L'Institut des hautes études de défense nationale (IHEDN).

³⁹ *Le Ministère des armées – La Direction de l'enseignement militaire supérieur (DEMS)*. Lásd: www.defense.gouv.fr/dems/qui-sommes-nous/presentation-dems

⁴⁰ *Fact Sheet – Turkish Military Academy*. Lásd: https://kho.msu.edu.tr/eng_about_tma/fact_sheet.html; *Purpose of the Turkish Military Academy*. Lásd: https://kho.msu.edu.tr/eng_about_tma/mission.html; *History*. Lásd: https://kho.msu.edu.tr/eng_about_tma/history.html

a török fegyveres erők számára olyan megfelelően képzett törzstiszteket és altiszteket (!) képezzen, akik rendelkeznek elemző gondolkodással, magas szintű felkészültséggel, valamint a mindenkori beosztásuk ellátásához szükséges önbizalommal. A civil rektor által vezetett egyetemen a törzstisztek számára haderőnemi, valamint összhaderőnemi képzés folyik, amelynek központjában hadművészeti és hadtudományi ismeretek átadása áll. Az egyetem különböző karai és intézetei keretében folyó változatos mesterképzések eredményeként a végzett tisztek képesek lesznek az önálló kutatómunkára, kutatásaik eredményeinek publikálására, védelmi és hadászati szintű konzultációra, a hadművelleti környezet kihívásainak megfelelő doktrinális válaszok kidolgozására, valamint egy magas szintű katonai kultúra fenntartására.⁴¹

Lengyelország

A tisztképzés lengyel rendszere, amely egyaránt tartalmazza a felsőoktatási képzést és a katonai szakmai felkészítést, a Nemzetvédelmi Minisztérium felügyelete alatt működik. A tisztképzésbe való bekerülés feltétele az érettségi megléte. Maga a tisztképzés teljes mértékben akkreditált, és a bolognai folyamatba illeszkedik. Kreditesített képzési ciklusokból épül föl, amely tartalmazza az alapképzést, a mesterképzést, valamint a doktori képzést. Ez lehetővé teszi a hallgatói és az oktatói állomány mobilitását az Európai Felsőoktatási Térségen belül, minőségbiztosítása nemzetközileg megfeleltethető, valamint lehetővé teszi a külföldön szerzett végzettségek elismerését. Az alap- és mesterképzést, szakirányú továbbképzést, doktori képzést, valamint katonai szakmai felkészítést és nyelvi képzést is biztosító egyetemi jogállású felsőoktatási intézmények feladata a hallgatók intellektuális és szakmai felkészítése az összetett biztonsági környezet kihívásainak kezelésére. Az egyetemek és akadémiák a katonai hallgatók mellett fogadnak civil hallgatókat is. A tisztképzés megfelel a lengyel felsőoktatási törvényben rögzített előírásoknak és követelményeknek, képzés szempontjából pedig a lengyel Tudományos és Felsőoktatási Minisztérium alárendeltségébe tartozik.⁴² A tisztképzésnek öt intézménye van, úgymint a varsói Háborús Tanulmányok Egyetem⁴³ és a Katonai Műszaki Egyetem,⁴⁴ a wroclawi Tadeusz Kościuszko Tábormok Szárazföldi Erők Katonai Egyeteme,⁴⁵ a gdyniai Westerplatte Hősei Lengyel Haditengerészeti Akadémia,⁴⁶ valamint a deblini Repülési Katonai Egyetem.⁴⁷ A tisztképzésben részt vesz még a Lengyel Fegyveres Erők három tiszthelyettesi iskolája, tizenegy kiképző központja, valamint nyelviskolája. A Háborús Tanulmányok Egyetem feladata olyan tisztek képzése, akik képesek harcászati, hadművelleti és hadászati szintű parancsnokságokon és törzsekben, valamint a tágabb értelemben vett védelmi szektor katonai és civil intézményeiben szolgálni. A tisztek mellett képez még olyan civil hallgatókat is, akik a biztonság- és védelempolitika, a nemzeti biztonság,

⁴¹ *History of Turkish National Defence University*. Lásd: www.msu.edu.tr/eng/sayfadetail?Sayfald=283&ParentMenuId=64; Our Mission and Vision. Lásd: www.msu.edu.tr/eng/sayfadetail?Sayfald=284&ParentMenuId=64; Bővebben lásd ATEŞ 2022.

⁴² *Higher Education System & Personnel Development*. PowerPoint előadás, elektronikusan megküldve 2023. január 30.

⁴³ Akademia Sztuki Wojennej.

⁴⁴ Wojskowa Akademia Techniczna.

⁴⁵ Akademia Wojsk Łądowych.

⁴⁶ Akademia Marynarki Wojennej im. Bohaterów Westerplatte.

⁴⁷ Lotnicza Akademia Wojskowa.

valamint a válságreagálás területén tudnak a végzést követően elhelyezkedni. A katonai, de különösen a civil elit képzése érdekében az egyetem három karon, valamint kutató- és (ki)képző központokban biztosít lehetőséget alap-, mester-, szakirányú továbbképzés keretében felsőfokú végzettség, valamint doktori fokozat megszerzésére a biztonság-tudomány és a védelmi tudomány terén. A Katonai Műszaki Egyetem az ország egyik legnagyobb politechnikai egyeteme, ahol egyaránt képeznek katonai és civil hallgatókat nappali, levelező és esti képzésben a műszaki, a kémiai, a fizikai, a gazdasági tudományok, valamint a hadtudomány terén. A Tadeusz Kościuszko Tábornok Szárazföldi Erők Katonai Egyeteme által nyújtott képzésekben elsődleges szempontként jelenik meg a katonai hallgatók személyiségének fejlesztése, valamint az oktatást támogató tudományos kutatási tevékenység. Az alap- és mesterképzések alapvetően a menedzsment, a vezetés/parancsnoklás, valamint a nemzeti biztonsághoz kapcsolódó területeken folynak. A képzések fegyvernemi jellegűek, és tartalmazzák a katonai szakmai felkészítést. Az egyetemen civil hallgatók is tanulnak, akik menedzsment-, nemzeti biztonság és biztonsági mérnöki tanulmányokat folytatnak. Az egyetem doktori fokozatot ítélhet oda a menedzsmenttudomány, a társadalomtudomány, valamint a biztonság-tudomány terén. A négy karból álló Westerplatte Hősei Lengyel Haditengerészeti Akadémia átfogó tengerészeti képzést nyújt katonai és civil hallgatóknak egyaránt, valamint a lengyel Nemzetvédelmi Minisztérium által megrendelt tanfolyamok keretében folytat oktatási tevékenységet. A Repülési Katonai Egyetem alapvető rendeltetése, hogy alap- és mesterképzés keretében leendő tisztakat képezzen a repülés- és űrtudományok területén. A végzettek pilótaként, légi irányítóként, valamint technikai kiszolgálóként szolgálnak a lengyel légierőnél, valamint különböző szakmai tanfolyamok keretében. A tisztképzés mellett az egyetem felelős a tisztok és altisztok szakmai továbbképzéséért is.⁴⁸

Izrael

Tisztté válni az izraeli haderőben hosszú és kihívásokkal teli folyamat, amelynek a kezdetét az Izrael déli részén, Mitzpe Ramonban található és egy ezredes által vezetett Tiszti Kiképző Iskola,⁴⁹ a BAHAD 1 jelenti. A hat hónapig tartó tanfolyam keretében a tisztjelölteket harcoló, harci támogató és harci kiszolgáló-támogató szakasparancsnoki, vagy annak megfelelően beosztásokra készítik fel. A végzést követően a fiatal hadnagyok bevonulnak az alakulataikhoz. Néhány év csapatszolgálatot követően a szárazföldi haderőben a tisztképzés a 2000-ben létrehozott Harcászati Parancsnoki Iskolán⁵⁰ folyik tovább, amely a 22-23 évesen bekerült tisztakat további, harcászati szintű parancsnoki beosztások ellátására készíti fel. Az iskola lényegében az amerikai West Point Katonai Akadémia izraeli megfelelője, azonban az amerikai akadémiaétól eltérően az iskolán nem tisztjelöltek, hanem már hadnagyi rendfokozattal az izraeli haderőben szolgáló tisztok tanulnak. A képzés ideje nagyjából két év, amely során a résztvevők átfogó ismereteket kapnak a katonai hivatásról, a parancsnoki munka sajátosságairól, a vonatkozó értékek fontosságáról, valamint a különböző társadalmi

⁴⁸ *Higher Education System & Personnel Development.*

⁴⁹ *Bahad One: Inside the Israeli Army Officer's Course.* Lásd: www.youtube.com/watch?v=ElIZVFA2bAg

⁵⁰ Tactical Command College.

normákról. A képzés alatt a hallgatók a Haifa Egyetemen alapidiplomát szereznek gazdaságtudományból, politikatudományból, pedagógiából, médiatudományból vagy biológiából. A képzés során fontos szempont, hogy a tisztok képesek legyenek a kritikus gondolkodásra, az önálló tanulásra, valamint kutatásra. A képzésben a különböző oktatási formák és módszerek vegyesen jelennek meg. Az előadások mellett vannak terepen végrehajtott kutatások, korábbi csaták tapasztalatainak feldolgozása, szemináriumok, konferenciák, tárlatvezetések és szakmai gyakorlatok. Tanulmányaik során a tisztok mintegy 80 izraeli és külföldi csatát elemeznek ki, valamint 3000 év hadtörténelmét tekintik át. A Covid-világjárvány előtt volt arra példa, hogy a hallgatók tanulmányút keretében Vietnámba utaztak, és helyben ismerkedtek meg a vietnámi háború hadászati és doktrinális alapjaival. A képzés alatt a hallgatók folyamatosan kapcsolatban állnak anyaaalakulatokkal annak érdekében, hogy szinten tartsák hadrafoghatóságukat. A végzés után pedig bekapcsolódnak a századparancsnoki tanfolyamba és kiképzett századparancsnokokká válnak. Általában elmondható, hogy az izraeli haderő századparancsnokainak csak mintegy harmada jön az iskolából, mivel az iskola látogatásának feltétele további 4-5 év katonai szolgálat vállalása, amelyre nem minden tiszt hajlandó. Ennek ellenére, az izraeli haderő zászlóalj- és dandárparancsnokainak mintegy fele már az iskola erős katonai identitással rendelkező hallgatói közül kerül ki. Ez annak is betudható, hogy a 2006-os második libanoni háború tapasztalatainak feldolgozását követően a Knesset Külügyi és Védelmi Bizottsága felszólította az izraeli haderőt, hogy emelje az iskolát végzett tisztok létszámát. Amerikai harctéri tapasztalatokra alapozva az iskola vezetése⁵¹ arra a következtetésre jutott, hogy komoly harctéri előnyt jelentenek az intellektuális szempontból magasan képzett tisztok. Az évek során az is egyértelművé vált, hogy az iskolát végzett, évente mintegy 60 tiszt nemcsak hosszabb ideig marad a haderő kötelékében, de jobban elkötelezett és a küldetéstudata is erősebb. A tisztképzés következő lépcsője az úgynevezett *matzpen*, azaz iránytű program. Ennek keretében a századparancsnokokat további, magasabb beosztások ellátására készítik fel, és amennyiben nem rendelkeznek BA/BSc végzettséggel, lehetőségük van azt megszerezni. A parancsnoki és törzstiszti tanfolyam helyszíne az izraeli haderő Parancsnoki és Törzsiskolája,⁵² amely az alezredesi és afeletti rendfokozattal rendelkező tisztok számára biztosít a magasabb szintű törzsmunka sikeres ellátásához szükséges ismereteket. Az évente több alkalommal induló tanfolyam hossza 17 hét, a képzés célja az összhaderőnemi gondolkodás kialakítása, valamint a parancsnoki és vezetői kompetenciák fejlesztése. A tanfolyam egyes részeit a Haifa Egyetemen közösen tartják. A dandártábornoki tanfolyam a hadászati szint sajátosságainak rendszerszerű ismeretére készít fel. A legmagasabb szintű képzést az Izraeli Nemzetvédelmi Egyetem⁵³ jelenti, amelyik magas rangú tábornokok mellett a védelmi és a kormányzati szektor meghatározó szereplőit, a leendő nemzetbiztonsági vezetőket is felkészíti. A képzés hossza 10 hónap, amelynek végén a hallgatók a Haifa Egyetem által kiállított politikatudományi mesterdiplomát kapnak.⁵⁴

⁵¹ BAR-OR – SHAY 2005; LAPPIN 2020.

⁵² IDF Command and Staff College.

⁵³ Israel National Defense College.

⁵⁴ *Military Colleges*. Lásd: www.idf.il/en/mini-sites/military-colleges/; *University of Haifa to Lead Israel's Military Colleges*. Lásd: <https://magazine.haifa.ac.il/index.php/winter-2018/113-university-of-haifa-to-lead-israel4>

Összefoglalás

A Nemzeti Közszerződési Egyetem részét képező Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar (HHK) az egyetlen, akkreditált katonai felsőfokú tisztképzést folytató kar Magyarországon. A tisztképzés mellett a HHK a civil nemzetközi biztonság- és védelempolitika alap- és mesterképzéséért, a civilek által is hallgatható védelmi infokommunikációs rendszertervező mesterképzéséért, valamint a radikalizmus és vallási szélsőségeség szakirányú továbbképzéséért is felelős. A nemrég megjelent *HVG Diploma 2023* kiadvány hagyományosan fontos szerepet tölt be a magyar felsőoktatásban a benne szereplő adatok és rangsorok komoly súlya miatt. A kiadvány adatforrásai objektívak, mivel a hallgatói létszámokra és az oktatókra vonatkozó adatok esetében az adatközlő az Oktatási Hivatal (OH) Felsőoktatási Információs Rendszere (FIR), az adatok időbelisége pedig az előző tanév adataira vonatkozik. A karok rangsorában az összesen 121 kart rangsoroló listán a HHK a 19. helyen található. Fontos megjegyezni, hogy a HVG rangsora nem közvetlenül az egyetemek teljesítményét, hanem a felvételi eredményeket és a felvételizőket méri, valamint az oktatók egyes jellemzői mentén rangsorolja az intézményeket. Ennek ellenére a 19/121. hely nagyon jó eredménynek számít.⁵⁵

A tanulmányban röviden bemutatott német, brit, francia, török, lengyel, valamint izraeli tisztképzés egyértelműsíti, hogy a bolognai folyamat egymásra épülő háromszintű képzési ciklusa, a kreditek által összevethető oktatás, valamint az európai, nemzeti és ágazati keretrendszerek biztosította közös alap egységesülő tisztképzést eredményezett a nemzetközi térben. A tiszt alapképzés német rendszerében a lineáris többciklusú képzés elemei időben összevontan, de a katonai szakmai felkészítéstől elkülönülten valósulnak meg. A tiszt alapképzés brit rendszerében a lineáris többciklusú képzés elemei időben elkülönülten, valamint a katonai szakmai felkészítéstől is különváltan valósulnak meg. A tiszt alapképzés francia rendszerében a lineáris többciklusú képzés elemei időben elkülönülten, de a katonai szakmai felkészítéssel összevontan valósulnak meg. Hasonló a helyzet a tiszt alapképzés török rendszerében, amelyben a lineáris többciklusú képzés elemei időben elkülönülten, de a katonai szakmai felkészítéssel összevontan valósulnak meg. A tiszt alapképzés lengyel rendszerében a lineáris többciklusú képzés elemei időben összevontan és a katonai szakmai felkészítéssel összevontan valósulnak meg. Az izraeli tiszt alapképzés valahol a német és a brit között helyezkedik el, mivel a felsőoktatási képzés és a katonai szakmai felkészítés különválik, azonban itt is lehetőség van alapdiploma megszerzésére. Az alapképzést követően a német rendszerben a tiszt vezérkari tanfolyamot végeznek, amely nem része az akkreditált képzésnek, de lehetőségük van szakirányú továbbképzés keretében mesterdiplomát szerezni. A brit rendszerben a törzstiszti/vezérkari képzés során lehetőség van a képzésben részt vevő akkreditált felsőoktatási intézmény által kiadott mesterdiploma megszerzésére. A francia és a török rendszer is hasonló a brithez, azzal a különbséggel, hogy az intézmények szerves részei a nevezett országok felsőoktatási rendszerének. A lengyel rendszer a törzstiszti/vezérkari képzést egy egyetem keretében, de előmeneteli tanfolyamok keretében hajtja végre, mivel a katonai szakmai

⁵⁵ *Előterjesztés a Rectori Tanács 2022. december 13-i ülésére, 1. napirendi pont, HVG 2023 Rangorelemzés.*

felkészítést is magában foglaló mesterképzés a haderőnemi egyetemeken és főiskolákon történik. Az izraeli rendszerben a törzstiszti/vezérkari képzés során – hasonlóan a brit rendszerhez – lehetőség van a képzésben részt vevő akkreditált felsőoktatási intézmény által kiadott mesterdiploma megszerzésére. A nemzetközi összehasonlítás mellett az EKKR-re épülő Magyar Képesítési Keretrendszer (MKKR), a katonatiszti hivatás ágazati képesítési keretrendszere, valamint az Erasmus+ programban megvalósuló tisztjelölti hallgatói mobilitás is egyértelműsíti, hogy az akkreditált magyar katonai felsőoktatás formailag nem különül el a tisztképzések európai gyakorlatától, tartalmilag pedig minden szinten megfelelő és megfeleltethető végzettséget ad.

Irodalomjegyzék

- ATEŞ, Bariş (2022): Civil–Military Relations and Education of Military Elites in Türkiye: Lessons Learned From the Past. *Armed Forces & Society*, 21(1), 1–21. Online: <https://doi.org/10.1177/0095327X221103294>
- Bahad One: Inside the Israeli Army Officer's Course*. Online: www.youtube.com/watch?v=ELIZVFA2bAg
- BAR-OR, A. – SHAY H. (2005): Military Education of Israel Junior Officer. *Militaire Spectator*, 174(3), 109–115. Online: www.militairespectator.nl/sites/default/files/bestanden/uitgaven/2005/2005-0109-01-0033.PDF
- Defence Education Enhancement Programme (DEEP), Reference Curricula and Guidance Documents*. Online: www.nato.int/cps/en/natohq/topics_139182.htm
- Fact Sheet – Turkish Military Academy*. Online: https://kho.msu.edu.tr/eng_about_tma/fact_sheet.html
- Generic Officer Professional Military Education Reference Curriculum* (2011). [H. n.]: NATO DEEP & Canadian Defence Academy.
- LAPPIN, Yaakov (2020): *Israel's "West Point" Increasingly Shapes the IDF Ground Forces*. BESA, 2020. december 29. Online: <https://besacenter.org/idf-tactical-command-college/>
- PAILE-CALVO, Sylvain (2016): *From European Mobility to Military Interoperability, Exchanging Young Officers, Knowledge and Know-how*. ESDC. Online: <https://doi.org/10.2855/483120>
- PAILE, Sylvain (2010): *The European Military Higher Education Stocktaking Report*. ESDC, 2010. május. Online: <https://doi.org/10.2860/23460>
- PAILE, Sylvain (2011): *Europe for the Future Officers, Officers for the Future Europe, Compendium of the European Military Officers Basic Education*. Polish Ministry of Defence, 2011. szeptember.
- Sectoral Qualifications Framework for the Military Officer Profession SQF-MILOF Volume 1*. (2021). ESDC. Online: <https://doi.org/10.2871/37724>
- Sectoral Qualifications Framework for the Military Officer Profession SQF-MILOF Volume 2*. (2021) ESDC. Online: <https://doi.org/10.2871/352713>